

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№8
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 68 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirli

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori modeli: tizimli boshqaruv yondashuvi asosida shakllanishi.....	14
Abdullayeva Nafisa Shavkatovna, Maraimova Muxtabar Pulatovna	
O'smirlardagi nevroz holatining psixologik xususiyatlari.....	20
Abduraximov Doniyor Abdusaid o'g'li	
Ta'lim siyosati va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi: xalqaro tajriba va o'zbekistonda amaliyot taqqoslamasi.....	25
Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning hozirgi holati va o'ziga xosligi	30
Beknazarova Muxlisa O'tkir qizi	
Ta'lim sifatini oshirishda "Barkamol avlod" bolalar maktablarining zarurati va ahamiyati	33
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	
Bolalarda nutq kamchiliklari: etiologiya, rivojlanish dinamikasi va erta aralashuv	39
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatish usullari	44
Maydonova Saboxat Sadulloyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik vositasida badiiy adabiyot namunalari qiziqishni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari.....	48
Mingbayeva Barno Ubaydullayevna	
Pedagogical Characteristics in Enhancing Speaking Skills of Esp Learners in English Language Classes Through Digital Technologies	52
Pardayeva Zulaykho Yusubjonovna	
Nutq buzishlarida uchraydigan idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari	55
Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi	
"Biologik savodxonlik" tushunchasi zamonaviy ta'lim paradigmasi kontekstida	59
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna	
O'qituvchi faoliyatida kasbiy madaniyatning o'rni	65
Umarova Feruzabonu Bobir qizi	

TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA “BARKAMOL AVLOD” BOLALAR MAKTABLARINING ZARURATI VA AHAMIYATI

Eshmuminova Oybachin Botirovna

A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim, maktabdan tashqari ta'lim va uning xorijiy tajribasi, “Barkamol avlod” bolalar maktablarining ta'lim sifatini oshirishdagi roli va ustuvor yo'nalishlari, “Barkamol avlod” bolalar maktablarining tarbiyaviy ahamiyati hamda bolaning “o'zini topish” imkoniyatini yaratuvchi maskan sifatida qabul qilinishi masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, maktabdan tashqari ta'lim, “qo'shimcha ta'lim”, “norasmiy ta'lim”, “Barkamol avlod” bolalar maktablari.

Abstract: This article discusses issues of education, extracurricular education and its foreign experience, the role and priorities of “Barkamol Avlod” children's schools in improving the quality of education, the educational significance of “Barkamol Avlod” children's schools, and their acceptance as a place that creates opportunities for a child to “find himself.”

Key words: education, extracurricular education, “additional education”, “non-formal education”, “Barkamol Avlod” children's schools.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы образования, внешкольного образования и его зарубежного опыта, роль и приоритеты детских школ “Баркамол авлод” в повышении качества образования, воспитательное значение детских школ “Баркамол авлод” и их восприятие как места, создающего возможность ребенку “найти себя”.

Ключевые слова: образование, внешкольное образование, “дополнительное образование”, “неформальное образование”, детские школы “Баркамол авлод”.

KIRISH

Ta'lim – shaxs va jamiyat rivojlanishining asosiy omili bo'lib, jadal yangilanayotgan dunyoda katta ahamiyat kasb etadi. Biz shunday bir davrda yashayapmizki, bugun bolalar va o'smirlarda ruhiy tiklanish yuzaga kelmoqda. Agar inson bo'lmasa, hech qanday texnologik yutuqlar, moddiy boyliklar va tabiiy resurslar jamiyatni rivojlantirishning kashfiyotchisi bo'la olmaydi. Aynan maktabdan tashqari ta'lim shaxsni ruhiy tiklanish yo'lida yo'naltiradi; u insonga yangi cho'qqilarga erishish uchun to'siqlarni yengib o'tish istagini beradi, shaxsiy rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi, ijodiy, ta'limiy va madaniy ehtiyojlarini qanoatlantiradi. “Bolalar go'zallik, o'yin, ertak, musiqa, rasmlar, ijodkorlik dunyosida yashashi kerak. Buning natijasida ularning bilimlarga bo'lgan yo'li belgilanadi.” – V.A. Sukhomlinskiy

Zamonaviy dunyoda ko'plab davlatlarda bolalar va yoshlarga bo'sh vaqtlarini samarali tashkil etish imkonini beruvchi o'ziga xos siyosat mavjud. Har bir mamlakatda o'quvchilarning darsdan bo'sh vaqtlarini samarali tashkil etish maqsadida taqdim etiladigan mashg'ulotlar turlicha terminlar bilan ifodalanadi. Bu atamalar mamlakatlarning ta'lim tizimi, madaniyati va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlariga qarab farqlanadi. Ammo rasmiy va norasmiy ta'lim o'rtasidagi hamkorlikni tushunish faqatgina ularning orasidagi bo'shliqlarni to'ldiradigan munosabatlarni xaritaga tushirish masalasi emas. Agar biz “Barchaga ta'lim” tashabbusini rasmiy va norasmiy sohalar o'rtasidagi hamkorlik orqali qanday qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish mumkinligini chuqurroq anglashni istasak, bir qator kengroq masalalarni ko'rib chiqishimiz lozim bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

“Maktabdan tashqari ta’lim” atamasi “norasmiy ta’lim”, “qo’shimcha ta’lim”, “bo’sh vaqt dasturlari” va boshqa atamalar bilan almashtirilishi mumkin. Yevropa Kengashi va Yevropa Ittifoqida bo’sh vaqtni samarali tashkil etish norasmiy ta’lim deb yuritiladi. Zamonaviy pedagogik va sotsiologik tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, yosh avlodning umumiy ta’lim olish jarayoni asosan norasmiy muhitlarda kechadi. Aniqrog’i, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishga ta’sir etuvchi bilim, ko’nikma hamda qadriyatlarning qariyb 70 foizi rasmiy ta’lim doirasidan tashqarida – ya’ni oilaviy muhit, tengdoshlar bilan o’zaro muloqot, turli yoshlar tashkilotlari faoliyati, ommaviy axborot vositalari va bo’sh vaqtni mazmunli tashkil etuvchi norasmiy guruhlar orqali shakllanadi.

Shu bilan birga, an’anaviy rasmiy ta’lim muassasalari – maktablar, kollejlari va oliy o’quv yurtlari – yoshlarning ta’lim olishiga to’g’ridan-to’g’ri ta’sir qiluvchi asosiy tizim deb hisoblanadi. Biroq, bu tizim umumiy ta’lim jarayonining atigi 30 foizini tashkil etadi. Ushbu holat ta’lim siyosatini ishlab chiqishda norasmiy ta’lim muhitlarining o’rni va ahamiyatini qayta ko’rib chiqishni talab qiladi. Zamonaviy ta’lim tizimi doirasida norasmiy ta’lim (NFE – Non-Formal Education) bolalar va yoshlar uchun o’zining erkinligi, kontekstual moslashuvchanligi hamda innovatsion yondashuvlari bilan rasmiy ta’limdan sezilarli darajada farq qiladi. Tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, NFE yosh avlod uchun yanada jozibador shaklga ega bo’lib, bu holat ta’lim jarayonida qatnashuvchilarning yuqori motivatsiyasi va faol ishtiroki bilan namoyon bo’ladi.

Norasmiy ta’lim tizimining ustun jihatlardan biri – uning jamiyatda yuz berayotgan ijtimoiy, texnologik va iqtisodiy o’zgarishlarga tez va moslashuvchan tarzda javob bera olish qobiliyatidir. Bu jihat norasmiy ta’limni rasmiy ta’limdan farqli ravishda doimiy yangilanish va tajriba almashinuvi asosida faoliyat yurituvchi innovatsion maydonga aylantiradi. UNESCO tomonidan taklif etilgan tasnifga ko’ra, norasmiy ta’lim an’anaviy rasmiy ta’lim tizimidan tashqarida tashkil etiladi va maxsus o’quv dasturlari, modullar va kurslar asosida amalga oshiriladi. Bunda ta’lim natijalari qatnashuvchilarning bilim, ko’nikma va kompetensiyalariga ijobiy ta’sir ko’rsatgan bo’lsa-da, ular har doim ham rasmiy sertifikat yoki diplom bilan tasdiqlanmaydi [2].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bugungi globallashtirish sharoitida norasmiy ta’lim institutsional jihatdan kengayib bormoqda. Ayniqsa, Yevropa davlatlarida bu yo’nalishda sezilarli o’sish kuzatilib, o’n minglab qo’shimcha ta’lim tashkilotlari faoliyat yuritmoqda. Ushbu tendensiya ta’limni faqat rasmiy doira bilan cheklab bo’lmayligini, balki norasmiy muhitlarda shakllanadigan bilim va ko’nikmalarning jamiyat taraqqiyotidagi muhim o’rnini e’tirof etish zarurligini ko’rsatadi. Markaziy va Sharqiy Yevropa davlatlarining ta’lim siyosatida kuzatilayotgan tendensiyalardan biri shundaki, rasmiy ta’lim bilan bir qatorda bolalar va yoshlar uchun qo’shimcha rivojlanish imkoniyatlarini yaratish ham davlat zimmasidagi muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Xususan, ushbu mintaqadagi ko’plab hukumatlar norasmiy ta’lim (NFE – Non-Formal Education)ni yosh avlodning ijtimoiy, madaniy va shaxsiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim vosita deb biladi.

Masalan, Finlyandiya va Litvada NFE orqali o’quvchilarning turli kompetensiyalarni egallash tendensiyasi sezilarli darajada kuchaygan. Finlyandiya tajribasida NFE an’anaviy maktab tizimidan tashqarida tashkil etiladi va u ko’pincha bo’sh vaqt mobaynida, nodavlat notijorat tashkilotlar, jamoat birlashmalari hamda ijtimoiy faoliyat kontekstida amalga oshiriladi. Bu esa NFE’ni nafaqat rasmiy ta’limga muqobil, balki uni to’ldiruvchi, ayrim hollarda esa teng darajada muhim bilim manbai sifatida qarash imkonini beradi. Finlyandiya hukumati tomonidan NFE sohasi davlat siyosati darajasida qo’llab-quvvatlanadi. Xususan, mamlakatdagi Ta’lim va madaniyat vazirligi hamda mahalliy boshqaruv organlari – munitsipalitetlar – bolalar va yoshlar bilan ishlashga oid jamoat faoliyatini rejalashtirish, muvofiqlashtirish hamda moliyalashtirishda faol ishtirok etadi. Norasmiy ta’lim doirasida madaniyat, sport va yoshlar siyosatiga oid xizmatlar aholining keng qatlamlariga qulay tarzda taqdim etiladi. Bu xizmatlardan foydalanish imkoniyati, ayniqsa, moliyaviy jihatdan qulay bo’lib, ko’pgina hollarda ular bepul yoki ramziy to’lov (masalan, a’zolik badali 5 yevro miqdorida) asosida tashkil etiladi. [3]

Yaponiyada norasmiy ta’limning rivojlangan va keng tarmoqli tizimi mavjud bo’lib, unga madaniy-ma’rifiy markazlar, sport klublari va maktabdan tashqari mashg’ulotlar kiradi. O’quvchilar jismoniy tarbiya, badiiy ijod va milliy san’atga oid, o’quv dasturiga kiritilmagan, ammo ixtiyoriy tarzda tashkil etilgan dars mashg’ulotlarida bepul ishtirok etadilar. Bundan tashqari, har bir mahalliy hududda qo’shimcha to’garaklar (xor, cholg’u, raqs, uy-ro’zg’or ishlari va boshqalar) faoliyat yuritadi. AQShda esa 6–18 yoshdagi bolalar uchun mo’ljallangan “Boys and Girls Clubs of America” (BGCA) norasmiy ijtimoiy ta’lim shakli sifatida ajralib turadi. Ushbu tashkilot shaxsni ijtimoiy jihatdan faollashtirishga qaratilgan besh asosiy yo’nalishda ta’lim va dam olish dasturlarini taklif etadi: yetakchilik ko’nikmalarini rivojlantirish, kasbga yo’naltirish, sog’lom turmush tarzini shakllantirish, san’at bilan shug’ullanish hamda sport va dam olish faoliyatlari. Xitoyda norasmiy ta’limning asosiy maqsadi shaxsning har tomonlama rivojlanishiga, ayniqsa, hayotiy ko’nikmalar va axloqiy-ruhiy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan. Bu jarayon madaniy-tarixiy merosni saqlash, milliy o’ziga xoslikni mustahkamlash hamda an’anaviy qadriyatlarni amaliy faoliyat orqali singdirish vositasida amalga oshiriladi.

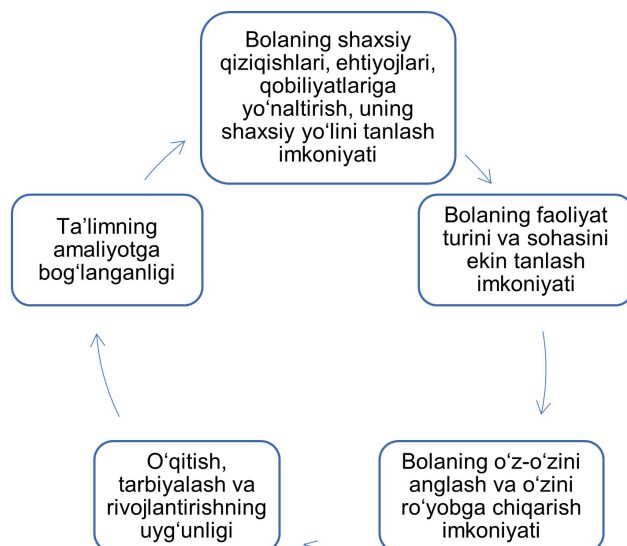

TAHLIL VA NATIJALAR

Bir necha yillar davomida bolalar uchun maktabdan tashqari ta'lim ham pedagogik, ham ijodiy samaradorlikka erishib bormoqda va juda ko'plab yosh iqtidorlarni kashf etdi. Ushbu tizimda tarbiyalanganlar orasida O'zbekistonning shuhratini oshirgan sportchilar, dizaynerlar, rassomlar, hunarmandlar, mental arifmetika a'lochilari va yana ko'plab sovrindorlar bor. Muhimi shundaki, "Barkamol avlod" bolalar maktablari o'quvchilarini ijodiy o'sish, san'at mahorati, insonparvarlik qadriyatlariga sodiqlik kabi umumiy xususiyatlar birlashtiradi. Zamonaviy qo'shimcha ta'lim, maktabdan tashqari ta'lim va tarbiya an'analarni saqlab qolgan holda, bolaning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga, uning kasb tanlashi va yosh avlodga hayotda o'z yo'lini topishda yordam beradi.

Bugungi kunda maktabdan tashqari ta'lim tizimini rivojlantirishning ahamiyati ijtimoiy va ta'lim siyosatining talablaridan kelib chiqadi. Maktabdan tashqari ta'lim tizimini modernizatsiya qilish siyosatining bosh maqsadi – bolalar va yoshlarni jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, ilmiy-texnikaviy va madaniy hayotiga faol jalb qilish, inson resurslarining raqobatbardoshligini ta'minlashdir. Ushbu maqsadga erishish uchun maktabdan tashqari ta'limning zamonaviy sifati, mavjudligi va samaradorligini ta'minlashimiz lozim. Bu esa iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishiga, jamiyat va fuqaro ehtiyojlariga mos bo'lishi, buning uchun esa eng yaxshi tarbiyaviy an'analarni va maktabdan tashqari ta'limni saqlab qolish lozim.

Har bir maktab o'z maqsadlari, vazifalari, ustuvor yo'nalishlari va rivojlanishini belgilaydigan dasturlarni tanlaydi. Ta'lim sifatini yagona tushuncha sifatida ta'riflash mumkin emas. Shuning uchun "Barkamol avlod" bolalar maktablarining ta'lim sifatini oshirishdagi roli quyidagi ustuvor yo'nalishlar asosida namoyon bo'ladi.

Bu pozitsiyalar bolalar uchun qo'shimcha ta'limning konseptual asosini tashkil etadi va ular insonparvar pedagogikaning asosiy prinsiplariga mos keladi: insonning yagona va o'z-o'zini qadrlash huquqini tan olish, uning o'zini ro'yobga chiqarishga bo'lgan huquqi, o'qituvchi va bola o'rtasida tenglikka asoslangan munosabatlar, bolaning qiziqishlariga yo'naltirish, uning hurmatga loyiq shaxs sifatida ko'rilishi [4]. Bolalar uchun "Barkamol avlod" bolalar maktablari o'z faoliyatini 7 yo'nalishda amalga oshiradi. Har bir maktab o'zining kadrlar, moddiy-texnik va moliyaviy imkoniyatlariga qarab, taklif qilayotgan maktabdan tashqari ta'lim dasturining mazmunini belgilaydi. Ta'lim oluvchilarning yosh tarkibi 6 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan bolalar va o'smirlarni tashkil etadi. Ta'lim dasturlari bo'yicha o'qish muddati 1 yildan 3–4 yilgacha bo'lishi mumkin. "Barkamol avlod" bolalar maktabi bolalarning ijodiy va kognitiv faoliyatini rivojlantirish uchun maydon yaratadi. Shuningdek, ular o'zlari-ning shaxsiy fazilatlarini amalga oshirish va asosiy ta'limda ko'pincha e'tibordan chetda qolgan qobiliyatlarini namoyish etish imkoniyatiga ega bo'ladi. "Barkamol avlod" bolalar maktablarida bola o'qish mazmunini o'zi tanlaydi. "Barkamol avlod" bolalar maktablarida amalga oshiriladigan faoliyat turlari xilma-xil bo'lib, quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- "Jismoniy tarbiya va sport";
- "Madaniyat va san'at" yo'nalishi (tasviriy san'at va libos);
- "Texnika, konstruktorlik va modellash" yo'nalishi (robototexnika va konstruktorlik);
- "Hunarmandchilik va qo'l mehnati" yo'nalishi (munchoqli bezak);
- "Turizm va ekologiya" yo'nalishi (karving);
- "Oliy ta'lim muassasalari va maktabga tayyorlov" yo'nalishi (mental arifmetika);
- "Xorijiy tillar" yo'nalishi (ingliz tili).

Faoliyat sohalari – ta'lim, dam olish, tarbiya, sport, imkoniyat va qobiliyatlarni amalga oshirish [8]. Bugungi kunda yurtimizda 219 ta “Barkamol avlod” bolalar maktabi faoliyat yuritmoqda va ularda 35 ming nafar bola ta'lim-tarbiya olmoqda. To'garak a'zolari respublika hamda xalqaro tanlovlarda ishtirok etib, bir qancha yutuqlarni qo'lga kiritib kelmoqda.

Xalqaro tanlovlar	Oliy o'rin	Umumiy ishtirokchilar	Gran-pri
200 dan ortiq	18 nafar	887 dan ortiq	7 nafar o'quvchilar
Xalqaro tanlovlardagi o'rinlar			
1-o'rin	2-o'rin	3-o'rin	
403 nafar	138 nafar	118 nafar	

“Madaniyat va san'at” yo'nalishida 276 nafar o'quvchi, “Turizm va ekologiya” yo'nalishida 11 nafar o'quvchi, “Texnika, konstruktorlik va modellashtirish” yo'nalishida 23 nafar o'quvchi, “Hunarmandchilik va qo'l mehnati” yo'nalishida 54 nafar o'quvchi, “Jismoniy tarbiya va sport” yo'nalishida 216 nafar o'quvchi, “Oliy ta'lim muassasalari va maktabga tayyorlov” yo'nalishida 261 nafar o'quvchi hamda “Xorijiy tillar” yo'nalishida 14 nafar o'quvchi xalqaro tanlovlarda ishtirok etib, quyidagi o'rinlarni qo'lga kiritdilar va bu ko'rsatkich yildan-yilga ortib bormoqda ^[1].

1-rasm: “Barkamol avlod” bolalar maktablari o'quvchilarining respublika va xalqaro tanlovlardagi ishtiroki

Maktabdan tashqari ta'lim bolaning shaxsiy qiziqishlari, ta'limga ehtiyojlari, qobiliyatlariga yo'naltirish, shaxsiy yo'lni tanlash imkoniyatini beradi. Ingliz tili, tasviriy san'at, texnologiya, tabiiy fanlar, informatika, matematika, jismoniy tarbiya va yana bir qator maktab fanlari maktabdan tashqari ta'lim dasturlarida o'z aksini topadi. Bu fanlar bo'yicha qo'shimcha ta'lim olish orqali bolalar o'z bilimlarini boyitib boradilar va bu bilimlarni mustahkamlash maqsadida turli tanlovlarda ishtirok etib, o'zlariga bo'lgan ishonchni yanada mustahkamlab boradilar [9].

"Barkamol avlod" bolalar maktablarida darslar vaqti bolalarga qulay tarzda tashkil etiladi hamda o'quv dasturining mavzu rejasida variativlikni ta'minlaydi. Bunday imkoniyat bolalarga o'z qiziqishlariga mos to'garaklarga qatnashish imkonini beradi va, albatta, bolalarning qobiliyatlariga mos ravishda muvaffaqiyatlarga erishish uchun shart-sharoit yaratadi.

Maktabdan tashqari ta'lim bolalar uchun erkin o'zini aniqlash va ro'yobga chiqarish imkonini beradi. To'garaklar yo'nalishi, dars soatlari, pedagog-uslubchilar va muhitni tanlash imkoniyatiga ega bo'lish bilan birga, agar dars va mashg'ulotlar ularga yoqmasa, bir necha darsdan so'ng boshqa to'garakka o'tish yoki bir vaqtning o'zida ikki yoki undan ortiq to'garaklarga qatnashishlari mumkin. O'zini namoyon qilish, ijtimoiy moslashuv va kasb tanlash bolalarga o'z statuslarini o'zgartirishda yordam beradi, chunki ular o'zining individual qiziqishlari va ehtiyojlariga muvofiq ravishda turli faoliyat turlarida, o'zi tanlagan pedagog bilan muloqotda bo'ladi. Agar bola maktab fanlaridan past baho olsa, biroq san'at va madaniyat yoki sport to'garagida yetakchi bo'lsa, bu holat hech bir bola qobiliyatsiz emasligining isboti bo'ladi [5]. Shu sababli, bugungi kunda maktabda fanlar ko'proq amaliyot bilan bog'langan holda tashkil etilmoqda. O'zining potensial qobiliyatlarini kashf etgan va ularni maktab davridayoq amalga oshira olgan o'quvchi jamiyatda haqiqiy hayotga tayyor bo'ladi va maqsadga erishish uchun axloqiy hamda ijtimoiy usullarni tanlashni o'rganadi. Ijtimoiy moslashish uchun bolalar o'z qiziqishlariga mos to'garaklarga qatnashib, zamonaviy sharoitda katta ahamiyatga ega bo'lgan yoshlararo muloqotga kirishadilar. Bu yerda ular o'z tashabbuskorligini, mustaqilligini, yetakchilik fazilatlarini, jamoada ishlash va o'zgalar qiziqishlarini inobatga olishni o'rganadilar.

Bugungi kunda maktabdan tashqari ta'lim o'qish, tarbiya va rivojlanishning birligi sifatida namoyon bo'lmoqda. Ta'limning vazifasi – har bir o'quvchiga o'z qiziqishlariga mos ravishda ta'lim olish imkoniyatini yaratish, amaliy kognitiv faoliyat tajribasini shakllantirishni ta'minlashdan iborat. Tarbiyaviy vazifasi – shaxsning ijtimoiy jihatdan muhim sifatlarini rivojlantirish, kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish, bolada ijtimoiy mas'uliyat, jamoaviylik va vatanparvarlikni tarbiyalashni ta'minlashdir. Rivojlantiruvchi vazifasi esa – psixologik jarayonlarni shakllantirish va rivojlantirishni nazarda tutadi, bu orqali har bir bolaning intellektual, ijodiy va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyati yaratiladi [6]. Maktabdan tashqari ta'lim faoliyatga asoslangan ta'lim jarayonidir. U nafaqat bolani aniq ijodiy mahsulot yaratishda ishtirok etishga yo'naltiradi, balki hayoti uchun muhim bo'lgan muammolarni mustaqil ravishda hal qilishga imkon yaratadi. Shu sababdan, katta e'tibor bolaning shaxsiy tajribasiga qaratiladi, bu esa o'z navbatida ta'limning zarurati va ahamiyatini aniqlashda hisobga olinadi. Bola qarorlar qabul qilishni, tanlash va amalga oshirishni, javobgarlikni his qilish, o'zidan kichiklarga yordam berish, yetakchilik fazilatlarini namoyish etish, hayotiy ko'nikmalarni va maktabdan tashqari ta'limda o'rgangan bilimlarni qo'llashni o'rganadi. Barcha ta'lim jarayoni esa amaliy faoliyatga asoslangan holda tashkil etiladi. Bu jarayon aniq maqsadli bo'lib, bolalarga bilim olish va ijodkorlik qobiliyatlarini namoyon etish, individual va kasbiy jihatdan o'zini o'zi ro'yobga chiqarish imkonini beradi.

XULOSA

Maktabdan tashqari ta'lim – bolalarning ijodiy erkinligi va o'zini namoyon qilishi, jamiyat, oila va bolalarning o'zgaruvchan va xilma-xil badiiy, estetik, fiziologik va psixologik ehtiyojlarini qanoatlantirish mexanizmidir. Globallashuv jarayonida, insonning, ayniqsa o'sib kelayotgan yosh avlodning ifoda erkinligi, shaxsiy o'sish va fuqarolik birdamligi singari qadriyatlar asosiy maqsadga aylanib bormoqda. Bu esa ta'lim sohasida umumiy va majburiy ta'limdan bolaning o'zini namoyon qilishi uchun keng qamrovga ega ta'lim makonini yaratish zaruratini ko'rsatadi. Ta'lim nafaqat umumiy qoidalar va me'yorlarni o'zlashtirish, jamiyatga integratsiyalashuv vositasi, balki bolaning rivojlanish jarayonidagi eng muhim omil – individuallashuv, ya'ni bolaning "o'zini topishi" imkonini ham beradi. Agar davlat o'z zimmasidagi ma'naviy-axloqiy yoki ijtimoiylashtirish vazifasini bajarmasa, ya'ni fuqarolarga to'g'ri qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va ijtimoiy ko'nikmalarni singdirishga e'tibor bermasa, davlat va fuqarolik jamiyati tomonidan yaratilgan sog'lom ijtimoiy-madaniy makonga integratsiyalash imkoniyatlari cheklanganda, shaxslar submadaniy (masalan, ommaviy madaniyat, muqobil hayot tarzi) yoki marginal (yakkalanib qolgan, jamiyatdan chetga chiqqan guruhlar) axborot muhitlari orqali o'z yo'nalishlarini mustaqil va ba'zan salbiy kontekstdagi shakllarda belgilashga moyil bo'ladi [7]. Bunday xavflarning oldini olish uchun ta'lim, ayniqsa maktabdan tashqari ta'lim muhim rol o'ynaydi. Ya'ni, maktabdan tashqari ta'limni shunday tashkil etish kerakki, ijtimoiy-madaniy maydonda bola o'zini tanisin, ijobiy qadriyatlar asosida o'zligini shakllantirib, jamiyatga sog'lom, faol a'zo sifatida voyaga yetsin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Barkamol avlod" bolalar maktablarining xalqaro tanlovlardagi ishtiroki to'g'risida ma'lumot // Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Telegram kanali.
2. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Published in 2018. 7, Place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France.
3. Казаренков В.И., Прокоп Ю., Казаренкова Т.Б. Внеаудиторные занятия студентов по учебным предметам (организационно-педагогический аспект) // Вестник РУДН. Серия "Психология и педагогика". 2015. № 5. С. 67–77.
4. Казаренков В.И. Миссия педагога высшей школы как ученого, наставника, человека // Вестник РУДН. Серия "Психология и педагогика". 2008. № 3. С. 87–91.
5. Казаренков В.И. Целостность университетской подготовки специалиста // Вестник РУДН. Серия "Психология и педагогика". 2009. № 2. С. 73–77.
6. Казаренков В.И., Казаренкова Т.Б. Внеаудиторные занятия студентов по учебным предметам: монография. М.: Изд-во РУДН, 2014.
7. Казаренков В.И., Казаренкова Т.Б. Технология и искусство педагогического взаимодействия // Вестник РУДН. Серия "Психология и педагогика". 2004. № 2. С. 265–269.
8. Farg'ona viloyati "Barkamol avlod" bolalar maktabi tomonidan 2023-yilning 5 oyligida amalga oshirilgan ishlar haqida ma'lumotnoma / Z. Yo'ldoshev.
9. Badalova M.U. "Maktabdan tashqari ta'lim tizimini takomillashtirishda ta'lim klasterlarining roli" // Til va adabiyot jurnali, 2023-yil, 6-son, 169-bet.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.